

досліджених матеріалів), а за мордування – або обмеження, або позбавлення волі на строк до трьох років, проте звільняють засудженого від їх реального відбування з випробуванням, тобто застосовують ст. 75 КК України.

Штраф, як вид покарання, за ч. 1 ст. 126 КК України передбачений у розмірі до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Відповідно до ч. 1 ст. 53 КК України, штраф – це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині цього Кодексу, з урахуванням положень частини другої цієї статті. Ч. 2 – розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах від тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо статтями Особливої частини цього Кодексу не передбачено вищого розміру штрафу.

Отже, суд може призначити штраф за вчинення розглядуваного злочину від 30 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Усім відома ч. 5 підрозділу 1 Розділу XX «Прикінцеві та перехідні положення» Податкового кодексу України: «якщо норми інших законів містять посилення на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень ...». Звідси – від 510 гривень до 850 гривень. Навряд чи таке покарання за посягання на здоров'я людини, її честь та гідність можна вважати достатнім. Більш того, його розмір кричуще дисонує навіть із найпоширенішими порушеннями правил дорожнього руху, штрафи як стягнення за які є або рівнозначними, або більшими.

З приводу так званого умовного засудження за мордування. Його суди застосовували у 89 % досліджених випадків. Однозначно така ситуація вимагає виправлення шляхом доповнення санкції ч. 2 ст. 126 КК України покараннями, альтернативними позбавленню волі.

Отже, покарання за побої та мордування має свої особливості, які нами будуть описані в подальших публікаціях разом із обґрунтуванням змін та доповнень санкції ст. 126 КК України, в тому числі з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду правового забезпечення охорони здоров'я людини.

Дячкін Михайло Олександрович
аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ МАСОВІ ЗАВОРУШЕННЯ

Масові заворушення, кримінальну відповідальність за які встановлено ст. 294 КК України, – один з найбільш суспільно небезпечних злочинів, кваліфікація якого є складним завданням кримінального судочинства. Враховуючи, що акції масових протестів в Україні стали досить частими,

науковий аналіз складу злочину, передбаченого ст. 294 КК України, якою встановлено відповідальність за масові заворушення, є актуальним.

Об'єктивна сторона масових заворушень як злочину характеризується двома формами: організація масових заворушень та активна участь у масових заворушеннях. Вказані форми злочину суттєво відрізняються не тільки за об'єктивною, але й суб'єктивною стороною, яка при організації масових заворушень характеризується виною у формі прямого умислу, зміст якого утворюють усвідомлення винною особою суспільно небезпечного характеру своїх дій, спрямованих на виникнення масових заворушень та/або їх продовження, розростання, або на керування ними та ін., передбаченням неминучості або можливості настання їх суспільно небезпечних наслідків у вигляді фактичного виникнення масових заворушень, що супроводжувались будь-якими діями та наслідками, передбаченими в диспозиції, а також бажанням діяти саме у такий спосіб задля настання вказаних наслідків.

Організація масових заворушень полягає у діях, що вчиняються з метою їх виникнення, продовження чи поширення або/та залучення до участі в них інших учасників. Винна особа бажає діяти таким чином і передбачає настання суспільно небезпечних наслідків цього. Отже, організатор масових заворушень ставиться до своїх дій та їх наслідків тільки з прямим умислом. Вчинені ним дії утворюють закінчений злочин з моменту, коли масові заворушення набувають усіх ознак складу злочину за ст. 294 КК. Якщо дії особи, спрямовані на організацію масових заворушень, через обставини, що не залежали від її волі, не призвели до таких заворушень, їх слід кваліфікувати як замах на організацію масових заворушень. Але суди не завжди дають правильну оцінку таким діям. Так, Шевченківським районним судом м. Києва 8 серпня 2014 року було засуджено Особу 1 за ч. 3 ст. 15, ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 294 КК України за те, що вона у березні 2014 року з метою організації масових заворушень, що мали супроводжуватися насильством над особами, захопленням будівель та споруд, опором представникам влади із застосуванням зброї, вибухових речовин та інших предметів як зброї, які планувалося здійснити 15-16 березня 2014 року у м. Донецьку під час мітингів, та координації підготовки до них, вчинила низку дій, але до початку масових заворушень 15 березня 2014 року була затримана за це працівниками СБУ [1]. Відомо, що масові заворушення, організатором яких була Особа 1, незважаючи на її затримання, попередити не вдалось, і вони відбулись у вказані дні та призвели до загибелі людини. Отже, Особі 1 вдалось організувати масові заворушення, а тому її дії слід було б кваліфікувати за ч. 2 ст. 294 КК. Суд, кваліфікуючи вказані дії, також зайве послався на ст. 28 КК.

Дії особи, яка приєдналася до участі в масових заворушеннях як керівник ними вже після їх виникнення, утворюють закінчений склад злочину з моменту початку фактичного виконання нею вказаних керівних функцій. Суб'єктивна сторона при цьому характеризується усвідомленням винною особою того, що вона керує діями учасників масових заворушень, їх змісту і змісту власних дій, а також усвідомлює неминучість або можливість настання їх суспільно небезпечних наслідків у вигляді тривання, розростання масових заворушень, бажає так діяти і бажає настання вказаних наслідків, а отже діє

тільки з прямим умислом.

Масові заворушення характеризуються участю в них, крім організаторів, значної кількості учасників, які утворюють юрбу. Учасники масових заворушень, діючи спільно, можуть керуватись не тільки спільними мотивом і метою, але й власними. А тому їх дії можуть виходити за межі спільного умислу і не охоплюватись умислом організаторів злочину. Наприклад, організоване захоплення будівлі супроводжувалось згвалтуваннями та розбійними нападами, яких організатори не бажали. Таким чином, суб'єктивна сторона злочину в діях організатора масових заворушень та їх активних учасників щодо певних їх проявів може бути різною і характеризуватись як умислом, так і необережністю.

Активна участь у масових заворушеннях характеризується прямим умислом. Зміст вини їх активних учасників характеризується усвідомленням факту масових заворушень і своєї ролі в них – активної участі та її суспільної небезпечності, неминучості та/або можливості настання суспільно небезпечних наслідків вчинюваних дій, а також бажанням діяти таким чином та настання таких наслідків. Наприклад, Слов'янським міським судом Донецької області ОСОБУ 1 було засуджено за активну участь у масових заворушеннях, що супроводжувалися погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівлі, опором представникам влади із застосуванням предметів (каміня), які мали місце у м. Горлівці Донецької області 14 квітня 2014 року близько 10:00 години, за ч. 1 ст. 294 КК України, і полягали в знищенні майна та вчиненні опору представникам влади [2].

Але коли під час масових заворушень вчиняються певні умисні дії, наприклад підпали автомобілів та будівель, винні бажують настання наслідків у виді їх пошкодження або знищення, а щодо інших можливих наслідків, наприклад смерті людини, ставлення може бути різним. Якщо щодо таких наслідків особа діє з необережності, її дії охоплюються ч. 2 ст. 294 КК, а у разі умисного ставлення до них її дії утворюють сукупність злочинів і підлягають кваліфікації за ч. 2 ст. 294 КК та за відповідною нормою, якою встановлено кримінальну відповідальність за умисне вбивство.

Нерідко учасниками масових заворушень одночасно вчиняються різні дії щодо одного або декількох об'єктів, або одні й ті ж особи вчиняють різні посягання на один або декількох об'єктів. Усі суб'єкти масових заворушень є співучасниками цього злочину, а тому кримінальній відповідальності підлягають за правилами, встановленими у ст. 29 і 30 КК. При цьому важливою є відповідь на питання: які дії учасників масових заворушень є умисною спільною участю у вчиненні цього злочину; які суспільно небезпечні наслідки злочину масові заворушення є єдиними для його суб'єктів, а також в яких випадках дії та їх наслідки виходять за межі спільної участі у масових заворушеннях і утворюють сукупність злочинів.

Враховуючи, що учасникам масових заворушень часто невідомі умисел і дії інших учасників, вони не можуть визнаватись співучасниками усіх злочинів, що вчиняються під час масових заворушень.

Вина організатора масових заворушень, що супроводжувалися хоча б однією із передбачених у ч. 1 ст. 294 КК ознак, щодо їх виникнення і наслід-

ків, настання яких він бажав, характеризується прямим умислом. Але масові заворушення можуть одночасно мати й декілька передбачених в ст. 294 КК ознак, ставлення до яких у організатора може бути різним – як умисне, так і необережне. Ставлення до загибелі людей або інших тяжких наслідків за ст. 294 КК може бути лише необережним. Якщо організатор до наслідків масових заворушень у вигляді смерті людині або інших тяжких наслідків ставиться з умислом, його дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 294 КК та відповідною статтею, за якою кваліфікуються дії безпосередніх виконавців цих злочинів, з посиланням на ч. 3 ст. 27 КК. Для правильної кваліфікації дій учасників масових заворушень інтелектуальний і волевий моменти їх протиправних дій необхідно встановлювати у кожному їх прояві.

Мотив і мета, як ознаки суб'єктивної сторони такого злочину, як масові заворушення, в диспозиції ст. 294 КК прямо не вказуються. Вважається, що мотиви і мета масових заворушень можуть бути різними й на кваліфікацію вони не впливають, але можуть бути враховані судом при призначенні покарання [3, с. 79-83]. Проте багато вчених відносять мотив до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони будь-якого злочину, без якої злочин неможливий [4, с. 70-71; 5, с. 89]. Кримінально-процесуальне право розглядає мотив як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони злочину та вимагає його встановлення й доказування у кожному злочині (ст. 91 КПК України 2012 р.), що свідчить про визнання існування мотиву в будь-якому суспільно небезпечному діянні [6, с. 16]. На визнання мотиву обов'язковою ознакою будь-якого злочину вказує Пленум Верховного Суду України [7, с. 244].

У складі злочину масові заворушення, на відміну від хуліганства (ст. 296 КК), мотив не є обов'язковою ознакою, але він завжди наявний в злочині і може бути різним, наприклад расова та національна неприязнь, релігійна нетерпимість, помста, користь, а також політичні мотиви. При цьому у різних учасників одних і тих же масових заворушень можуть бути різні мотиви, що спонукали їх до участі у цьому злочині. Також мотиви одного й того ж суб'єкта протягом масових заворушень можуть змінюватися. Наприклад, політичні мотиви, далі – помста за насильство, потім – корисливий або інші мотиви.

1. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 08 серпня 2014 року. Справа № 761/22849/14-к. Провадження № 1-кп/761/859/2014 / Витяг з ЄРСР України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.reyestr.court.gov.ua.

2. Вирок Слов'янського міського суду Донецької області від 05 травня 2016 року. Справа № 243/3675/16-к. Провадження № 1-кп/243/398/2016 / Витяг з ЄРСР України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.reyestr.court.gov.ua.

3. Ситковская О.Д. Некоторые особенности субъективной стороны отдельных видов общественно опасных действий. // Актуальные проблемы применения криминального законодательства в деятельности органов внутренних дел. – М. : Академия управления МВД РФ, 2006. С. 79-83.

4. Тарарухин С.А. Преступное поведение. Социальные и психологические черты. – М. : Юрид. лит., 1974. – 224 с.

5. Воробей П.А. Теорія і практика кримінально-правового ставлення в вину: монографія. – К.: Вид-во Національної академії внутрішніх справ України, 1997. – 184 с.

6. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину : монографія. – К.: Атіка, 2002. – 144 с.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawdiss.org.ua/books/219.doc.html>.

7. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова ПВСУ № 2 від 07.02.2003 // Постанови пленумів Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України в кримінальних та адміністративних провадженнях: офіц. текст./ упоряд. С.А. Кузьмін, М.С., Кучеренко. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2016. – 860 с.

Пашко Юлія Едуардівна
директор Другого Криворізького
місцевого центру з надання безоплатної
вторинної правової допомоги

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАННЯ ПРОБЛЕМИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ ПЕРЕСЛІДУВАННЮ

Якісні зміни, що відбуваються у структурі злочинності, впливають і на протидію кримінальному переслідуванню, яка зараз від окремих проявів переросла в систему активних, цілеспрямованих дій, обов'язковий елемент злочинної діяльності. Викладене ставить перед державними органами завдання щодо постійного удосконалення діяльності з подолання протидії кримінальному переслідуванню. Вирішення вказаної проблеми неможливе без розуміння теоретичних передумов, які слугували основою для закріплення існуючих норм кримінального закону.

Основу дослідження складають праці вчених-криміналістів з проблем подолання протидії кримінальному переслідуванню, а саме: О. Я. Баєва, Р. С. Белкіна, В. С. Бурданової, Т. С. Волчецької, Л. Я. Драпкіна, Г. Г. Зуйкова, В. М. Карагодіна, Д. В. Кіма, В. П. Лаврова, І. М. Лузгіна, В. О. Овечкіна, М. І. Порубова та інших.

Держава, забезпечуючи діяльність судових та правоохоронних органів, реагує на появу нових викликів, що протидіють нормальному функціонуванню системи досудового розслідування та судового розгляду.

Проаналізуємо вітчизняні закони про кримінальну відповідальність на предмет наявності норм, які б регулювали відносини протидії кримінальному переслідуванню та його подолання.

Так, КК УРСР (КК України в редакції 1960 року) з моменту прийняття містив невелику кількість норм з цієї проблеми, зокрема: завідомо неправдиве показання (ст. 178 КК УРСР), перешкоджання явці свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від дачі показань чи висновку, підкуп цих осіб або погроза помстою за раніше дані показання чи висновок (ст. 180 КК УРСР), приховування злочинів (ст. 186 КК УРСР).

Протягом 1961–1962 років було криміналізовано такі діяння: опір працівнику міліції, члену громадського формування з охорони громадського порядку або військовослужбовцю при виконанні ними обов'язків по охороні громадського порядку (ст. 188-1 КК УРСР) та образа вказаних осіб (ст. 189-1 КК УРСР).

У 1990–1992 роках КК України було доповнено низкою статей, зокрема: втручання у вирішення судових справ (ст. 176-1 КК України), погроза